

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR**

Jilská 1, Praha 1

Tel./fax: 286 840 129

E-mail: cervenka@soc.cas.cz

Ekonomická situace a materiální životní podmínky z pohledu veřejného mínění ve střeoevropském srovnání

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2004</i>
Otázky:	<i>EV.10, EV.11, EU.33, EU.34, IDE.1</i>
Termín terénního šetření:	<i>13. – 20. 9. 2004</i>
Počet respondentů:	<i>1053</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>4. října 2004</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

Do zářijového šetření CVVM zařadilo několik otázek týkajících se ekonomické situace země a materiálních životních podmínek domácností. Pod zastřešením CEORG¹ se podobné výzkumy už několik let pravidelně provádějí zároveň i v Polsku² a Maďarsku³ a letos v červnu se srovnatelné šetření uskutečnilo také na Slovensku.⁴

Nejprve všichni dotázaní posuzovali aktuální ekonomickou situaci své země.⁵ Ukazuje se, že obecně vysoce převažují kritické názory nad příznivým míněním – viz tab. 1a až 1d. Nejmenší nespokojenost byla přitom zaznamenána v Maďarsku (40 % „špatná“ ekonomická situace, ale jen 4 % „dobrá“), největší na Slovensku (70 % „špatná“, 2 % „dobrá“). Mínění polské a české veřejnosti se nachází mezi nimi a momentálně se navzájem dosti podobá. 9 % českých respondentů považuje aktuální ekonomickou situaci ČR za dobrou, 53 % za špatnou a 37 % ji charakterizuje jako „ani dobrou, ani špatnou“. V Polsku 7 % lidí vidí situaci jako dobrou, 56 % jako špatnou a 31 % ji hodnotilo neutrálně.

Hodnocení v ČR se od ledna 2004 příliš nezměnilo, i když statisticky je nepatrně lepší. Oproti období let 2001 – 2002 ovšem vyznívá podstatně hůře. Zřetelné zhoršení hodnocení ekonomické situace bylo v průběhu posledních dvou

¹ C E O R G [The Central European Opinion Research Group] zahrnuje tři instituce zabývající se výzkumem veřejného mínění v České republice [CVVM SOU AV ČR - Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR], v Maďarsku [TÁRKI - Társadalomkutatási Intézet és Társadalomkutatási Informatikai Egyesülés] a v Polsku [CBOS - Centrum Badania Opinii Społecznej].

² V Polsku šetření proběhlo ve dnech 9. až 12. července 2004 na reprezentativním souboru 920 dotázaných ve věku od 18 let.

³ V Maďarsku sběr dat proběhl v termínu od 22. června do 1. července 2004 na reprezentativním souboru 1021 respondentů ve věku od 18 let.

⁴ Na Slovensku sběr dat uskutečnila agentura FOCUS ve dnech 15. až 22. června 2004. Dotazováno bylo 1063 respondentů představujících reprezentativní vzorek slovenské populace starší 18 let.

⁵ Otázka: "Jak byste hodnotil současnou ekonomickou situaci v naší zemi? Je podle Vás velmi dobrá, dobrá, ani dobrá, ani špatná, špatná, velmi špatná?"

let zaznamenáno i v Maďarsku, ačkoli Maďaři v posledním výzkumu hodnotili situaci o něco méně kriticky než na sklonku roku 2003. Poláci naopak hodnotí stav své ekonomiky poněkud lépe než před dvěma lety, přičemž od ledna 2004 byl zaznamenán další pozitivní posun. V případě Slovenska jsou z minulosti k dispozici pouze údaje z ledna 2002. V porovnání s nimi se celkové hodnocení nezměnilo, pouze u kritických hlasů došlo k přesunu části těch, kdo ekonomickou situaci na Slovensku hodnotili jako „špatnou“, do skupiny, která ji označuje za „velmi špatnou“.

Tabulka 1a: Současná ekonomická situace v ČR (v %) ⁶

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04
Velmi dobrá	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Dobrá	5	4	4	6	7	12	13	7	6	9
Ani dobrá, ani špatná	29	22	30	37	41	46	47	43	35	37
Špatná	52	58	51	46	43	36	32	40	47	41
Velmi špatná	13	14	12	9	6	4	5	9	10	12
NEVÍ	1	2	3	2	3	2	2	1	2	1
dobrá	5	4	4	6	7	12	14	7	6	9
špatná	65	72	63	55	49	40	37	49	57	53

Tabulka 1b: Současná ekonomická situace v Maďarsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04
Velmi dobrá	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dobrá	6	3	6	8	9	8	12	8	4	4
Ani dobrá, ani špatná	50	44	46	48	52	53	56	56	48	51
Špatná	33	40	36	33	29	29	25	27	37	32
Velmi špatná	6	9	8	8	5	6	3	4	8	8
NEVÍ	4	4	4	3	5	4	4	5	3	5
Dobrá	7	3	6	8	9	8	12	8	4	4
Špatná	39	49	44	41	34	35	28	31	45	40

Tabulka 1c: Současná ekonomická situace v Polsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04
Velmi dobrá	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dobrá	13	10	12	7	9	5	3	4	6	7
Ani dobrá, ani špatná	33	30	33	31	29	21	18	27	27	31
Špatná	39	41	40	47	47	50	56	52	48	42
Velmi špatná	10	12	10	12	11	21	19	12	14	14
NEVÍ	5	7	5	3	4	3	4	5	5	6
Dobrá	13	10	12	7	9	6	3	4	6	7
Špatná	49	53	50	59	58	71	75	64	62	56

Tabulka 1d: Současná ekonomická situace na Slovensku (v %)

	1/02	6/04
Velmi dobrá	0	0
Dobrá	2	2
Ani dobrá, ani špatná	25	27
Špatná	53	43
Velmi špatná	19	27
NEVÍ	1	1
Dobrá	2	2
Špatná	72	70

⁶ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

V očekávání nejbližšího ekonomického vývoje⁷ se naši občané spolu se Slováky projevují výrazně pesimističtější než Poláci a Maďari. Zhoršení ekonomické situace v obou zemích očekávají asi dvě pětiny respondentů, zatímco se zlepšením počítá necelá pětina. V případě ČR to ovšem znamená podstatné zlepšení oproti počátku roku, kdy zhoršení ekonomické situace předpokládala polovina dotázaných a příznivý vývoj jen o málo více než desetina. I tak ovšem očekávání zůstávají mnohem pesimističtější, než byla v období let 2000 až 2002. Na Slovensku jsou očekávání poněkud méně nepříznivá než v roce 2002. V případě Maďarska a Polska jsou očekávání vývoje ekonomické situace navzájem velmi podobná s tím, že mírně převažují optimistické hlasy nad pesimistickými a že polovina dotázaných nepředpokládá změnu jedním či druhým směrem, což ovšem v kontextu výše uvedeného kritického hodnocení současné ekonomické situace také není příliš radostné zjištění. Nicméně očekávání Poláků v tomto směru jsou vůbec nejlepší od počátku našich výzkumů v této oblasti, naopak Maďari jsou ve svých očekáváních výrazně skeptičtější, než byli zejména počátkem roku 2002 (viz tabulky 2a až 2d).

Tabulka 2a: Očekávaný vývoj ekonomické situace ČR v příštím roce (v %)⁸

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04
Zlepší se	10	11	17	16	16	22	23	14	13	19
Nezmění se	40	42	46	53	46	54	43	42	31	35
Zhorší se	43	39	25	21	26	16	24	38	50	39
NEVÍ	7	8	12	10	12	8	10	6	6	7
Rozdíl +/-	-33	-28	-8	-5	-10	+6	-1	-24	-37	-20

Tabulka 2b: Očekávaný vývoj ekonomické situace Maďarska v příštím roce (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04
Zlepší se	31	19	21	22	27	28	31	29	19	22
Nezmění se	39	39	43	44	46	47	47	40	39	50
Zhorší se	21	33	27	26	19	17	9	20	33	18
NEVÍ	9	9	9	8	8	8	13	11	9	10
Rozdíl +/-	+10	-14	-6	-4	+8	+11	+22	+9	-14	+4

Tabulka 2c: Očekávaný vývoj ekonomické situace Polska v příštím roce (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04
Zlepší se	21	15	16	13	15	14	14	18	17	23
Nezmění se	41	44	52	47	50	52	50	50	44	50
Zhorší se	27	29	22	29	26	24	28	22	27	16
NEVÍ	11	12	10	11	9	10	8	10	12	11
Rozdíl +/-	-6	-14	-6	-16	-11	-10	-14	-4	-10	+7

Tabulka 2d: Očekávaný vývoj ekonomické situace Slovenska v příštím roce (v %)

	1/02	7/04
Zlepší se	8	16
Nezmění se	42	36
Zhorší se	40	38
NEVÍ	10	10
Rozdíl +/-	-32	-22

Pozn.: „Zlepší se“ představuje součet procentních podílů odpovědí „velmi se zlepší“ a „trochu se zlepší“, „zhorší se“ je součtem procentních podílů odpovědí „trochu se zhorší“ a „velmi se zhorší“.

⁷ Otázka: "Myslíte si, že se v příštím roce ekonomická situace v ČR velmi zlepší, trochu se zlepší, nezmění se, trochu se zhorší, velmi se zhorší?"

⁸ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

Materiální životní podmínky svých domácností⁹ (viz tabulky 3a až 3d) vnímají obyvatelé ČR spíše příznivě. V posledním šetření 27 % Čechů označilo materiální životní podmínky své domácnosti za dobré, 48 % za „ani dobré, ani špatné“ a zbývajících 24 % za špatné. V porovnání s lednovým šetřením se sice snížil podíl hodnocení „dobré“ ve prospěch podílu vyjádření „ani dobré, ani špatné“ materiální životní podmínky, ale z dlouhodobého hlediska aktuální stav odpovídá úrovni, kterou zaznamenala většina šetření uskutečněných v letech 2000 až 2003 a ze které výsledek šetření provedeného v lednu 2004 mohl představovat pouze náhodný výkyv.¹⁰ Zejména oproti Maďarsku a Slovensku vyznívá hodnocení materiálních životních podmínek domácností našich dotázaných lépe, což nakonec v podstatě odpovídá i situaci z hlediska objektivního srovnání životní úrovně, která je v ČR v průměru vyšší. V případě Polska se ovšem hodnocení materiálních životních podmínek domácností v posledním výzkumu citelně přiblížilo hodnocení českých respondentů. Pozvolné zlepšování, které je v Polsku patrné od roku 2003, koresponduje i s dříve zmiňovaným posunem v hodnocení ekonomické situace. Naproti tomu Maďari hodnotí materiální životní podmínky svých domácností o poznání hůře než v loňském roce, výsledky zjištěné na Slovensku se neliší od roku 2002.

Tabulka 3a: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v ČR (v %)¹¹

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04
Dobré	24	24	27	23	29	31	27	25	34	27
Ani dobré, ani špatné	50	48	50	52	44	47	48	50	42	48
Špatné	26	27	23	25	27	22	25	24	24	24
NEVÍ	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
Rozdíl +/-	-2	-3	+4	-2	+2	+9	+2	+1	+10	+3

Tabulka 3b: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Maďarsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04
Dobré	9	9	8	9	8	7	10	12	17	10
Ani dobré, ani špatné	60	54	56	53	58	59	56	63	56	60
Špatné	31	37	36	38	34	34	33	25	27	30
NEVÍ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Rozdíl +/-	-22	-28	-28	-29	-26	-27	-23	-13	-10	-20

Tabulka 3c: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Polsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04
Dobré	21	19	22	19	21	21	23	24	24	26
Ani dobré, ani špatné	45	47	46	48	46	45	43	45	45	45
Špatné	34	34	32	33	33	34	34	31	31	29
NEVÍ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozdíl +/-	-13	-15	-10	-14	-12	-13	-11	-7	-7	-3

⁹ Otázka: „Jak byste hodnotil současné materiální životní podmínky Vaší domácnosti? Jako velmi dobré, spíše dobré, ani dobré, ani špatné, spíše špatné, velmi špatné?“

¹⁰ Porovnání výsledků v případě podobně laděné otázky, která se týká hodnocení životní úrovně domácnosti respondenta (viz dále v textu) a která byla zjišťována souběžně s hodnocením materiálních životních podmínek domácností, žádný podobný posun mezi lednem a zářím 2004 neukazuje, což hypotézu o náhodném výkyvu v rozdělení mezi podíly hodnocení „dobré“ a „ani dobré, ani špatné“ u lednového šetření spíše podporuje.

¹¹ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

Tabulka 3d: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta na Slovensku (v %)

	1/02	7/04
Dobré	16	16
Ani dobré, ani špatné	47	49
Špatné	37	35
NEVÍ	0	0
Rozdíl +/-	-21	-19

Pozn.: „Dobré“ představuje součet podílů „velmi dobré“ a „spíše dobré“, „špatné“ je součtem podílů „spíše špatné“ a velmi špatné“.

Jak ukazují údaje v tabulkách 4a až 4d, z hlediska očekávání vývoje materiálních životních podmínek domácnosti v příštím roce¹² jsou naši občané poněkud pesimističtější nejen než Maďaři a Poláci, ale dokonce i než Slováci, ačkoli v jejich případě je zaznamenán rozdíl minimální, v podstatě na hranici statistické chyby při dané velikosti souborů dotázaných. V současnosti 30 % českých občanů očekává zhoršení materiálních životních podmínek svých domácností v průběhu jednoho roku, 15 % naopak předpokládá zlepšení a 45 % počítá s udržením aktuálního stavu. Tento výsledek představuje jisté zlepšení oproti lednu tohoto roku, ale v porovnání s pololetím roku 2001 či počátkem roku 2002 jsou současná očekávání podstatně horší. Po předchozím propadu se očekávání ohledně materiálních životních podmínek zlepšila také v Maďarsku, ačkoli ta stále zůstávají pod úrovní z let 2002 a 2003. Očekávání Poláků se v posledních dvou letech v podstatě nemění, přičemž oproti období 2001 – 2002 jsou mírně příznivější, zvláště pak vezmeme-li v úvahu i vylepšené hodnocení současného stavu materiálních životních podmínek domácností, o kterém byla zmínka v předchozím textu. Na Slovensku oproti roku 2002 lehce vzrostl podíl lidí, kteří v horizontu jednoho roku očekávají zlepšení materiálních životních podmínek svých domácností.

Tabulka 4a: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v ČR v příštím roce (v %)¹³

	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04
Zlepší se	14	28	22	11	12	15
Nezmění se	49	41	50	54	46	45
Zhorší se	27	21	20	29	36	30
NEVÍ	10	10	8	6	6	10
Rozdíl +/-	-13	+7	+2	-18	-24	-15

Tabulka 4b: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Maďarsku v příštím roce (v %)

	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04
Zlepší se	21	23	27	25	16	18
Nezmění se	46	47	51	50	52	56
Zhorší se	28	24	14	17	27	20
NEVÍ	5	6	8	8	5	6
Rozdíl +/-	-7	-1	+13	+8	-11	-2

¹² Otázka: „Očekáváte, že materiální životní podmínky Vaší domácnosti se v příštím roce velmi zlepší, trochu zlepší, nezmění se, trochu se zhorší, velmi se zhorší?“

¹³ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

Tabulka 4c: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Polsku v příštím roce (v %)

	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04
Zlepší se	16	11	14	13	16	15
Nezmění se	56	57	57	67	60	63
Zhorší se	27	21	29	19	22	20
NEVÍ	1	11	0	1	2	2
Rozdíl +/-	-11	-10	-15	-6	-6	-5

Tabulka 4d: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta na Slovensku v příštím roce (v %)

	1/02	6/04
Zlepší se	12	17
Nezmění se	46	46
Zhorší se	27	27
NEVÍ	15	10
Rozdíl +/-	-15	-10

Pozn.: „Zlepší se“ představuje součet procentních podílů odpovědí „velmi se zlepší“ a „trochu se zlepší“, „zhorší se“ je součtem procentních podílů odpovědí „trochu se zhorší“ a „velmi se zhorší“.

Podrobnější analýza ukázala, že příznivěji ekonomickou situaci i materiální životní podmínky vnímají mladí lidé ve věku od 15 do 19 let, studenti, dotázaní s dobrou životní úrovní, ti, kdo důvěřují současné vládě, a voliči ODS nebo ČSSD, zatímco stoupenci KSČM a důchodci jsou v obou směrech více kritičtí. Své materiální životní podmínky jako dobré pak častěji hodnotí absolventi vysokých škol, podnikatelé a vysoce kvalifikovaní či vedoucí pracovníci. Naopak za špatné je ve zvýšené míře považují nezaměstnaní a nekvalifikovaní dělníci. Optimismus v očekáváních pak velmi silně koreluje s hodnocením současné situace.

V rámci stejného šetření jsme jako v každém z našich výzkumů všem respondentům položili otázku: „Považujete životní úroveň své domácnosti za velmi dobrou, za spíše dobrou, za ani dobrou, ani špatnou, za spíše špatnou nebo za velmi špatnou?“

Tabulka 5: Hodnocení životní úrovně domácností v %

	2003										2004					
	02	03	04	05	06	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	09
velmi dobrá	3	3	4	4	3	4	4	4	6	3	4	5	4	5	3	3
spíše dobrá	36	39	36	35	32	36	28	34	34	34	25	34	36	35	32	34
ani dobrá, ani špatná	44	41	42	44	45	44	43	43	42	44	48	43	43	44	45	43
spíše špatná	15	14	15	15	16	13	20	15	16	16	18	15	14	14	16	17
velmi špatná	2	3	2	3	3	2	5	3	2	3	4	3	2	2	4	3
dobrá	39	42	40	39	35	40	32	38	40	37	29	39	40	40	35	37
špatná	17	17	17	18	19	15	25	18	18	19	22	18	16	16	20	20

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 5, v září 2004 životní úroveň své domácnosti jako dobrou hodnotily necelé dvě pětiny (37 %) dotázaných, 43 % ji označilo za „ani dobrou, ani špatnou“ a rovná pětina (20 %) ji charakterizovala jako špatnou. V porovnání s předchozím šetřením uskutečněným v červnu 2004 jsme nezaznamenali žádnou statisticky významnou změnu. Z dlouhodobého pohledu se pak stávající hodnocení životní úrovně příliš nevymyká z úrovně, kterou naše šetření ukazují v naprosté většině měření od února 2003, odkdy

probíhá pravidelné zjišťování subjektivního hodnocení životní úrovně domácností s pomocí pětibodové škály.¹⁴ Po celé toto období se podíl příznivého hodnocení pohybuje na hranici nebo těsně pod hranicí dvou pětin, podíl negativního hodnocení pak osciluje v rozmezí 15 – 20 %. Výjimku v tomto pohledu představují pouze dva výraznější výkyvy ve směru zhoršení, které se vyskytly v říjnu 2003 a v únoru 2004 a které neznamenal dlouhodobější posun v hodnocení životní úrovně domácností.

Vnímání životní úrovně vlastní domácnosti se zlepšuje s rostoucím příjmem a se zvyšujícím se stupněm dokončeného vzdělání respondenta. Ke spokojenější části obyvatel patří podnikatelé a živnostníci, vyšší odborníci či vedoucí pracovníci, mladí lidé ve věku 15 až 19 let, studenti, svobodní a potenciální voliči ODS. Skupiny vnímající svou životní úroveň jako horší tvoří především lidé starší 60 let, důchodci, nezaměstnaní, pracovníci v dělnických profesích, rozvedení či ovdovělí lidé a stoupenci KSČM.

¹⁴ Dříve byla ve výzkumech CVVM používána škála čtyřbodová, která neobsahovala středovou variantu „ani dobrá, ani špatná“.